

Myerlese Koerier

*Baby Toontje werd
dodelijk getroffen
door granaatscherf*

Een uitgave van Heemkundekring Mierlo

2017, nummer 1

Van de redactie

Voor u ligt het nieuwe nummer van de Myerlese Koerier (2017-1). Het is een andere uitgave dan u gewend bent. De heemkundekring is overgestapt naar een nieuwe uitgever. Dit heeft tot gevolg dat er veranderingen zijn in indeling, lettertype, lettergrootte en kleurgebruik. Voortaan zullen ook foto's in kleur afgedrukt worden. De kwaliteit van het papier is veranderd. De omslag is aangepast en er is een nieuwe standaardachterpagina.

Bij deze overstap hebben we ook een nieuwe ondersteuning in het verzorgen van de opmaak van de Koerier gekregen. Carin Jansen-Zeelen heeft meer dan 10 jaar de opmaak van onze koerier met veel vakmanschap verzorgd. Zij heeft aangegeven, door andere activiteiten, ons niet langer van dienst te kunnen zijn. Wij zijn haar veel dank verschuldigd. Carin wordt opgevolgd door Pim van Deursen. Wij wensen Pim veel succes en hopen dat hij samen met de redactie veel interessante koeriers kan samenstellen.

INHOUDSOPGAVE

FRAGMENTATIEBOMMEN OP MIERLO

pag. 3

Kort na de bevrijding werd Mierlo overdonderd door een aanval van een Duits vliegtuig met fragmentatiebommen. De tien maanden oude baby Toontje van de Vossenbergh lag in de armen van zijn moeder toen hij een granaatscherf in zijn hartje kreeg. Hij was op slag dood. Jan Rademakers, 44 jaar oud, overleed in het ziekenhuis aan zijn verwondingen.

MIERLO EN GELDROP DOOR TEXTIEL VERSTRENGELD

pag. 7

In de eeuwen die achter ons liggen waren Mierlo en Geldrop door de textielnijverheid met elkaar verbonden. Van kerk naar kerk liep over de Molenheide het zogenaamde 'Katoenpad', waarover dagelijks Mierlose textielarbeiders naar Geldrop trokken om er te werken in de textiel. Daarnaast bleven in Mierlo vele thuiswevers actief.

MIERLOSE VERHALEN UIT DEN VREEMDE

pag. 20

Naar aanleiding van een tentoonstelling in het Oude Raadhuis werden in de vorige Myerlese Koerier de maatschappelijke omstandigheden geschetst die een groot aantal Mierlonaren ertoe aanzetten te emigreren naar landen als Canada, Australië en de Verenigde Staten. In deze editie van de Koerier vertellen emigranten hun persoonlijke verhalen.

Fragmentatiebommen op Mierlo

Twee doden door Duits bombardement na de bevrijding

Ook nadat Mierlo tijdens de Tweede Wereldoorlog was bevrijd, bleef het spannend. In de vroege avond van 24 oktober 1944 werd geheel onverwacht door de Duitsers een bombardement uitgevoerd op de Lindenstraat, de huidige Wilhelminastraat. Om 19.45 uur vloog laag een vliegtuig over dat fel oplichtende vuurpijlen afwierp. Direct daarna werd vanuit hetzelfde vliegtuig een aantal fragmentatiebommen gegooid. Een kind werd daarbij gedood. Een tweede slachtoffer overleed enkele weken later aan verwondingen door bomscherven.

Na de bevrijding van Mierlo op 20 september 1944 door geallieerde troepen werden nog regelmatig soldaten in het dorp waargenomen, maar van grote aantallen was geen sprake meer. Geweld bleef

Het weiland van Driekske Raijmakers waar de splinterbommen terechtkwamen.

Te zien zijn de Rode Kruis-auto's. Het huis op de achtergrond was het K.A.V. huis, thans sigarettwinkel Dreverman aan de Wilhelminastraat.

achterwege. De ontruiming van de pastorie, waar in generaal Montgomery tijdelijk zijn hoofdkwartier had, verliep zonder gevaar.

Op 23 oktober werden in de Wilhelminastraat enkele geallieerde legervoertuigen gesignaleerd. De Wilhelminastraat heette toen overigens Lindenstraat, want op Duits bevel mochten er geen straten naar leden van het koninklijk huis worden genoemd. De legerauto's stonden onbemand geparkeerd op het pleintje halverwege de straat.

Mogelijk lagen de bestuurders van de voertuigen op het weiland van Driekske Raijmakers, vanaf de kerk gezien vooraan rechts in de Lindenstraat. Enkele dagen eerder lag het weiland immers vol met Engelse soldaten en medewerkers van het Rode Kruis. Er stonden tal van tenten.

De 12-jarige Cas van de Vossenbergh mocht de soldaten weleens helpen met klusjes, zoals het vullen en aanzetten van noodstroomaggregaten. Cas woonde aan de overzijde van de Lindenstraat van waar af hij op het terrein uitkeek.

Oorverdovend

Een dag later stond buurman Gerrit van Hoof 's avonds in de keuken van de familie Van de Vossenbergh te buurten, toen de rust plotseling werd verstoord. Vanaf de kerk vloog laag een vliegtuig richting Loeswijk. Oorverdovend was het lawaai. De lucht werd fel verlicht door lichtkogels.

Amper was het licht gedoofd of vanaf de kerk zwol opnieuw het geluid van een vliegtuig aan tot een hels lawaai. Van Hoof en de familie Van de Vossenbergh zochten dekking. Moeder Johanna vond met haar tien

Fragmentatie- of splinterbom.

maanden oude Toontje beschutting onder de tafel. Boven het weiland van Driekske Raijmakers werden splinterbommen afgeworpen. Ook aan de overzijde van de Lindenstraat, waar nu de Margrietstraat en het winkelcentrum zijn, kwamen bommen terecht. Er werd gesproken van een soort ronddraaiende schuit waaraan granaten waren vastgeriemd. Door het snelle draaien werden de granaten met grote centrifugale kracht weggeslingerd. Het dunste riempje knapte als eerste waarna de andere riempjes volgden. Bij het neerkomen op de grond explodeerden de granaten met daarin honderden grotere en kleinere scherven die hun vernietigende werk deden. Het was alsof versierde karrenwielen in allerlei kleuren uit elkaar spatten.

Een van de granaten explodeerde vlakbij het huis van de familie Van de Vossenbergh. Een scherf vloog door het met verduisteringspapier beplakte raam en trof Toontje die op slag stierf in de armen van zijn moeder.

De tien maanden oude Toontje van de Vossenbergh werd door een granaatscherf in het hartje dodelijk getroffen.

Op de plaats in de keuken waar Van Hoof eerder niets vermoedend stond te buurten, sloeg ter hoogte van zijn hoofd een scherf in het kozijn. Door beschutting te zoeken had hij het vege lijf weten te redden. De schrik zat er goed in. Iedereen was zwaar aangedaan door de onverwachte luchtaanval van de Duitsers. Angstig informeerden buurtbewoners bij elkaar wat er allemaal was gebeurd.

Begrafenis van Toontje

Op woensdag 25 oktober werd Toontje van de Vossenbergh op de kerkhof in Mierlo begraven. Een eenvoudige mis werd 's morgens om 8 uur tot zijn nagedachtenis en zieltjesheil opgedragen. Het lichaamje

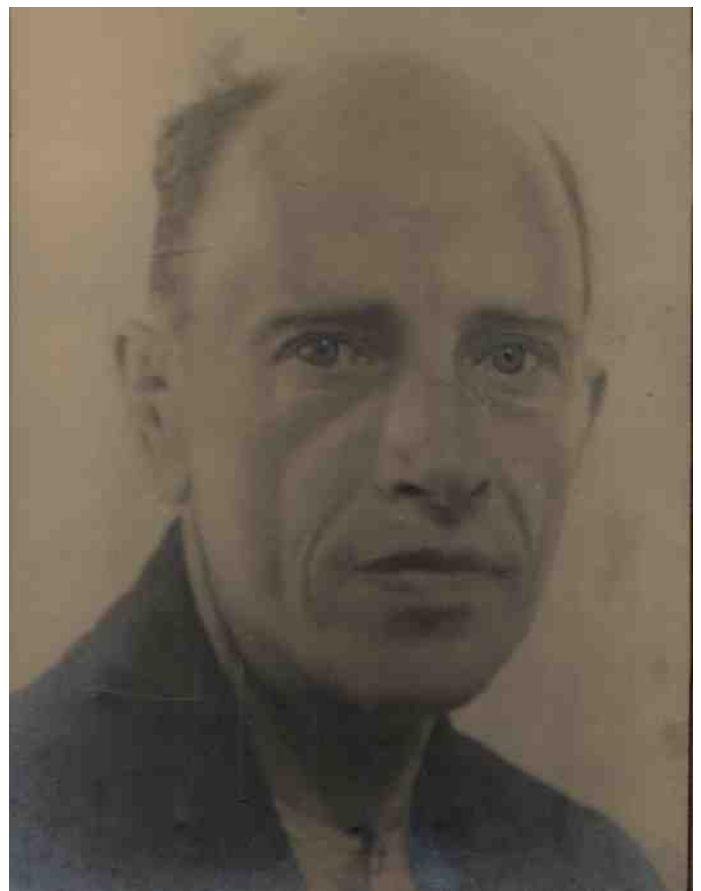
werd te rusten gelegd bezijden de calvarieberg. Zijn grafje was gemaakt voor de lange rij van overleden kloosterzusters die er begraven lagen.

Na verloop van tijd wilde de familie een grafsteen op het grafje van de omgekomen Toontje plaatsen. Pastoor Van Lierop wilde daar echter niet aan meewerken. Volgens hem was het kind daar niet begraven en kon er om die reden ook geen grafsteen worden geplaatst. Natuurlijk wisten de familie Van de Vossenbergh en anderen die bij de begrafenis aanwezig waren geweest wel zeker dat Toontje er begraven was. Maar de pastoor hield voet bij stuk. Nooit werd er een graf- of herdenkingssteen voor het kind geplaatst.

Tweede slachtoffer

Kort na het bombardement bleek dat er op de Kerkweg (nu de Bisschop van Mierlostraat) ook een slachtoffer te betreuren was: Jan Babtist Rademakers.

Jan, op 27 oktober 1897 geboren in het Belgische Bree, gehuwd met Jacoba Maria Meulendijks en vader van negen kinderen, was op het moment van het bombardement samen met zijn vrouw in huis tabak

Jan Rademakers overleed op 15 december 1944 aan zijn verwondingen door de splinterbommen.

Het woonhuis van de familie Rademakers.

aan het bewerken voor een betere kwaliteit sigaren. Coba gooide een emmer schrobwater naar buiten toen het vliegtuig voor het eerst overkwam en de lichtkogels afwierp. “Kom eens buiten kijken Jan”, riep Coba.

Toen het bombardement begon doken Jan en zijn vrouw weg achter hun woning. Coba lag tegen de muur van de aangebouwde keuken. De emmer die zij zopas had geleegd hield ze voor haar borst. Ze kreeg een scherf in haar elleboog. Nadat het geweld was geluwd, merkte ze dat ze een wond had van tien centimeter in haar onderarm. Ze bloedde hevig. De emmer was doorzeefd was met grote en kleinere scherven.

Jan die aanvankelijk op zijn hurken dekking had gezocht lag inmiddels op de grond tegen de keukenuur. Hij was door een aantal scherfjes geraakt in onder meer zijn ruggenwervel. Een tweede scherf had zijn ribbenkast doorboord en een long ernstig beschadigd. “Coba leefde gij nog?”, was het eerste wat hij zei. Daarop klonk gelukkig een “Ja”.

Buurman Jan Seijkens hielp Jan binnen te brengen. Zwaar gewond en met een moeilijke ademhaling zei Jan dat het niet goed ging met hem. Hij verwachtte dat hij dood zou gaan. Hij vroeg snel de pastoor te waarschuwen die hem voorzag van de laatste sacramenten.

Een ambulance bracht Jan in allerijl naar het St. Antonius ziekenhuis in Helmond. Na geopereerd te zijn trad herstel in, maar daarna verslechterde de toestand van Jan weer.

Trieste mededeling

Zijn oudste zoon Martien die in Helmond werkzaam was, probeerde dagelijks een bezoek aan zijn vader te brengen. Maar op 15 december, tijdens de laatste levensuren van zijn vader, was hij er niet. Om 13 uur was zijn vader overleden. Toen Martien kwam aanlopen die middag werd hij door een verpleegster op de gang aangehouden die hem de trieste mededeling deed.

Onderweg naar huis beraadde Martien zich hoe hij het trieste nieuws aan zijn moeder, broers en zussen zou gaan vertellen. Toevallig kwam hij in de Lindenstraat de pastoor tegen die meteen zag dat er iets niet in orde was. Haperend wist Martien te vertellen dat zijn vader was overleden, waarop de pastoor aanbood met hem mee te gaan om de treurige boodschap over te brengen.

Het nieuws sloeg bij het gezin Rademakers in als een bom. Ook de pastoor was zeer emotioneel en huilde

met het gezin mee. Doordat hij op 9-jarige leeftijd zijn moeder had verloren wist hij zich goed in de situatie van het gezin Rademakers te verplaatsen.

Op 19 december werd Jan begraven. Als eerbetoon aan de overledene werd er een houten kruis op zijn graf geplaatst. Na verloop van enkele jaren was het kruis aan vervanging toe. Coba wilde het vervangen door een stenen kruis, maar de pastoor stond dat niet toe op de plek waar alleen maar houten kruisen stonden. Jan werd daarop elders op het Mierlose kerkhof begraven.

Coba overleed in 1984. Zij werd bijgezet in het graf van haar man. Later werd het echtpaar herbegraven vlakbij de Calvarieberg.

Het rampgebied

Het terrein waar de vernietigende bommen terecht waren gekomen werd afgezet voor onderzoek. Volgens ooggetuigen was het weiland van Driekske Raaijmakers bezaaid met bomkraters van wel een meter doorsnee en veertig centimeter diep. In de tuin van de familie Rademakers werd een aantal niet ontplofte granaten gevonden. Met hulp van anderen zijn ze door Martien in een kist geladen en per fiets naar het Eindhovensch Kanaal gebracht, waar ze in het water werden gedumpt. Later zijn ze door de mijnopruimingsdienst verwijderd.

Jaren daarna merkten ze bij Rademakers dat er zoveel kersen vervormd waren en afvielen in hun kersenboomgaard. Toen houthakker Bloks de bomen gerooid had en in blokken zaagde, zag hij zijn zaag meerdere keren stuk gaan op granaatscherven.

Zoon Martien Rademakers was zo woedend op de Duitse aanvallers dat hij in dienst trad van het Engelse leger. Hij werd ingedeeld bij de Royal Engineers White Horse Compagnie. Toen Nederland werd bevrijd verbleef hij in Duitsland. Dikwijls vertelde hij later zijn kinderen over het verdriet van het verlies van zijn vader.

Piet, een andere zoon van Jan Rademakers, kocht op zeker moment het huis van de familie. Uit respect voor zijn overleden moeder noemde hij het huis ‘Coba’.

RINIE WEIJTS

Dorpen door textiel met elkaar verweven

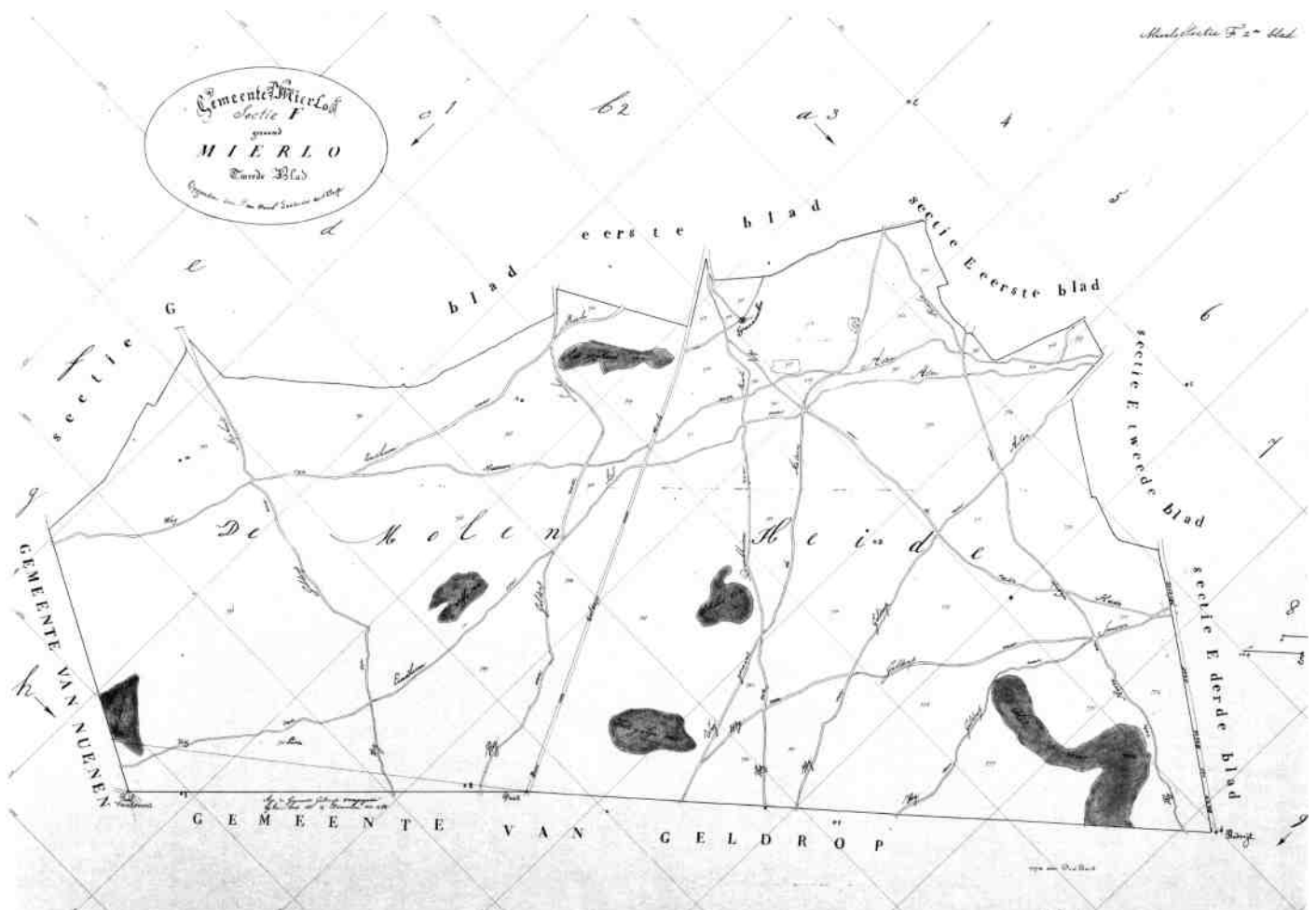
‘Katoenpad’ tussen Mierlo en Geldrop liep van kerk naar kerk

Op de kadasterkaart van Mierlo van omstreeks 1832 staat het ‘Katoenpad’ aangegeven dat vanuit de kerk van Mierlo via de huidige Kannik Daemenstraat over Molenheide naar de kerk van Geldrop liep. Dr. F. Verhagen heeft het in zijn boek ‘Geldrop. Economisch-Statistische beschrijving van een industriële platelands-gemeente vanaf het begin der 19e eeuw’ over het ‘weverspad’ waarover de textielarbeiders uit Mierlo naar Geldrop gin-

gen. Ook Aalst en Waalre waren door middel van een ‘weverspad’ met Geldrop verbonden, zo is op de kadasterkaart van Zesgehuchten te zien.

Het bestaan van het ‘Katoenpad’ bewijst dat Mierlo en Geldrop in het verleden sterke economische banden hadden. De textielindustrie vormde daarvoor de basis.

Waarschijnlijk doordat het pad minder gebruikt werd, kom je de naam ‘Katoenpad’ na 1832 weinig meer tegen. In dat jaar deed het gemeentebestuur van Asten een verzoek aan Mierlo om de bestaande weg door de heide van Mierlo naar Geldrop te vervangen door een dijk vanaf de Trimpert tot het gehucht Groot Braakhuizen in Geldrop. Nu is dat de Aardborstweg.

Een kadasterkaart van het Heieind en Molenheide in Mierlo met daarop “De Katoenpad”, de verbindingsweg tussen de kerken van Mierlo en Geldrop.

GEMEENTE GELDROP

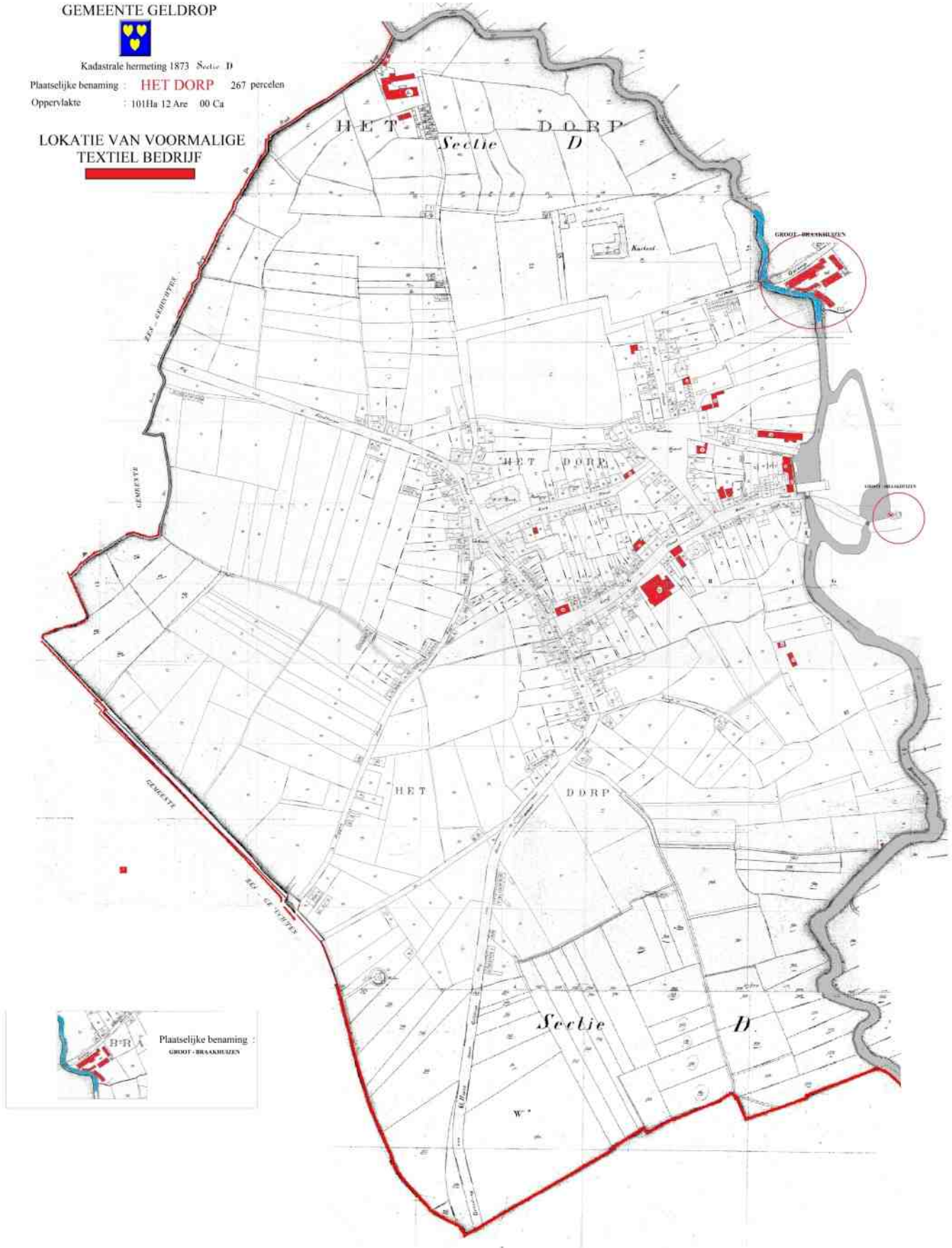

Kadastrale hermeting 1873 Sectie D

Plaatselijke benaming : **HET DORP** 267 percelen

Oppervlakte : 101Ha 12Are 00 Ca

LOKATIE VAN VOORMALIGE
TEXTIEL BEDRIJF

Oude textielondernemers in Geldrop, in kaart gebracht door Henny de Ruijter.

Beide gemeenten besloten de weg samen te betalen. De totale aanneemsom van deze zandweg met karrespoor bedroeg f 171,50. De dijk werd aangelegd met het zand uit een diepe sloot die naast de weg gegraven werd. De sloot zorgde tevens voor waterafvoer. Deze weg maakte onderdeel uit van de weg van Eindhoven over Geldrop, Mierlo, Asten naar Venlo.

Bovendien werd in 1856/1857 de provinciale kunstweg Geldrop-Mierlo-Helmond aangelegd. Nu is dat de Geldropseweg. Ook daardoor was het 'Katoenpad' overbodig geworden. In de legger van paden en wegen van Mierlo, opgemaakt in 1879, tref je deze naam niet meer aan.

Geldrop

De huidige gemeente Geldrop-Mierlo bestond vóór 1921 uit de gemeenten Geldrop, Zesgehuchten en Mierlo.

Geldrop is van oudsher bekend als een textielplaats. In de 16e eeuw werd al gesproken over 'Geldrops laken'. De plaatselijke kooplieden kochten wol in, die zij vervolgens door thuiswevers en eigen personeel tot een eindproduct lieten verwerken. Daarna verkochten zij de lakens op de jaarmarkten.

De thuiswevers werkten vanuit hun eigen woning. Zij ontvingen de grondstoffen van de kooplieden die in hun werkplaatsen door personeel de wol klaar hadden laten maken om gesponnen en geweven te worden. Als de spinster het garen en de wever zijn laken geweven had, nam hij deze op zijn rug en sjouwde de zware vracht over het weverspad naar zijn opdrachtgever.

In de 17e eeuw waren er in Geldrop al kooplieden die dagelijks 150 tot 200 mensen aan het werk hadden. Er woonden hier in die tijd ongeveer 500 mensen. Veel thuiswevers die voor Geldropse kooplieden werkten woonden in de omliggende dorpen zoals Mierlo en Zesgehuchten.

Het waren zware tijden. Midden 18e eeuw verdiende een linnenwever vier tot zes stuivers per dag. Eén brood kostte meer dan zeven stuivers. In een weversgezin waren drie tot vijf broden per week nodig. Een eigen tuintje was dus geen overbodige luxe.

Vanaf de Franse tijd werden deze kooplieden fabrikteurs genoemd. In 1810 telde Geldrop 1.298 inwoners, waaronder 43 fabrikteurs, 106 wevers, 86 spinners, 16 spinsters, 39 scheerders, 8 garenwinders en 1 schaapherder. Verder waren er nog 32 landbouwers die vooral op Groot en Klein Braakhuizen woonden. Van gedwongen winkelnering en 'dranknering' zal

ongetwijfeld sprake geweest zijn: 7 lakenfabrikteurs hadden een winkel en 6 waren tevens tapper. Fabrikteur Francis Knaapen was uitbater van herberg De Ploeg en verkocht in zijn winkeltje koffie, thee, snuif en tabak.

Mierlo

Mierlo was een gemeente met een overwegend agrarische bevolking. Velen van hen waren keuterboertjes die met name in de winter als het heel rustig was bijverdiensten vonden in het weven. De thuiswevers van 't Hout werkten vooral voor fabrikteurs in Helmond, de bewoners van Mierlo-dorp waren meer gericht op Geldrop.

De boerenbedrijfjes waren hoofdzakelijk zelfvoorzienend. Dat wil zeggen dat ze zoveel mogelijk in eigen behoeften voorzagen. De landbouwproducten en het vee zorgden dat het gezin te eten had. De rogge zorgde voor het dagelijks brood. Van de boekweit werden boekweitkoeken en boekweitpap gemaakt. De tuin zorgde voor de groenten en de boomgaard voor het fruit. Aardappelen werden natuurlijk in grote hoeveelheden verbouwd. De koe zorgde vooral voor de melk en het varken voor het vlees. Het land werd bewerkt met het paard of een trekos. Haver, gras, klaver, spurrie, knollen en hooi vormden het voer voor de dieren.

Het vlas werd na het oogsten in de vennen groot, de vezels op een vlasbraak gebroken en daarna over de hekel gehaald. Na de nodige bewerkingen vormde het de grondstof voor het weven van linnen. Vlas werd hier veelal voor eigen gebruik geteeld. De boerin spon van de vezels het garen en de boer weefde in de winter, als er toch weinig te doen was, het linnen hoofdzakelijk voor het eigen gezin.

Er werden ook veel schapen gehouden vanwege de wol, de mest en in mindere mate om het vlees. Ook de wol was meestal voor eigen gebruik en soms voor de verkoop. In deze omgeving werd meestal het Kempenras gehouden. Behalve een beperkt aantal schapen bij de boeren, waren er ook wel enkele schaapskudden. Tenslotte hadden velen een perceel hakhout waardoor de plattebuiskachel voor een warme maaltijd en in de winter voor warme voeten kon zorgen.

In Mierlo werd van oudsher linnen geweven. In 1698 hadden de Mierlose fabrikteurs al een concessie om linnen garens tolvrij te vervoeren. Door een resolutie van de Staten Generaal der Verenigde Nederlanden van 23 mei 1739 werd deze concessie verlengd, waardoor 'hunne gaarens en verdere stoffen tot de

lijnwaet weverij en bleijkerij nodig alsmede hunne lijnwaeten zullen zijn vrijgesteld van de ophef genoemd in het plaacaat van 31 juli 1725'.

Ook Helmond en Nuenen behoorden tot deze vrijplaatsen, Geldrop niet. Om controle uit te kunnen oefenen moest het te vervoeren linnen gelood (van een loden merkje voorzien) worden. De loder van de lijnwaeten van de heerlijkheid Mierlo zat in Helmond. Ook de vrachtrijder die de stoffen met zijn kar vervoerde moest een eed afleggen. In 1740 vroegen twee Mierlose linnenfabrikeurs, Jan van Laerhoven en Jacobus Coolen om Jan van Hooff als vervoerder van hun stoffen te kwalificeren.

In 1810 woonden in Mierlo 1.618 mensen, waaronder 91 wevers, 118 spinsters, 1 spinner en 102 landbouwers. In het bevolkingsregister wordt één keer als beroep aangegeven 'vrouw van lakenkoopman'. Het is een zekere Anna Maria van Vlerken, getrouwd met de Geldropse lakenkoopman Antonius Johannes Kemps.

Over fabrikeurs in Mierlo is weinig bekend. In 1838 stelde F. van Lanschot een overzicht samen van de situatie van de katoennijverheid in Helmond en omgeving. Van Lanschot was bemiddelaar tussen de Nederlandse Handelsmaatschappij en de nijverheidsindustrie van Noord-Brabant. In zijn opgave over fabrieken die pas opgericht waren vermeldde hij Keunen uit Mierlo die 100 wevers aan het werk had. Vroeger had de in Mierlo bekende bierbrouwer meer arbeidskrachten gehad, maar een aantal daarvan was bij hem weggegaan omdat hij ze enige tijd garen van

een slechte kwaliteit had geleverd, waardoor de draad vaak brak en het weven dus langer dan normaal duurde.

Keunen werkte voor de Belgische katoenfabrikant Jean Baptiste Theodore Prévinaire (1783-1854). Deze fabrikant verplaatste in 1834 zijn bedrijf vanuit Brussel naar Haarlem. Hij beschikte toen al over drukmachines om de turksrood geverfde doeken te bedrukken en specialiseerde zich in de loop der jaren in het imiteren van batiks voor de Indische markt. Zijn zoon Marie Prosper Theodore (1821-1900) was de technische man in het bedrijf, hij had verschillende octrooien op zijn naam staan. Prévinaire & Co werd later bekend onder de naam Haarlemsche Katoen Maatschappij.

Prévinaire vestigde vanuit Haarlem agentschappen in Helmond en Asten. In 1837 opende hij ook een commissiekantoor in Mierlo. Charles August Jean van der Meersch runde het kantoor. Inwoners van Mierlo en omliggende gemeenten werkten voor hem. De lonen in deze omgeving waren zeer laag en dus zeer aantrekkelijk voor de fabrikanten. In 1840 vertrok Van der Meersch naar Gemert om daar een kantoor te beginnen.

Zesgehuchten

Net als Mierlo was Zesgehuchten vooral een agrarische gemeente en geheel gericht op Geldrop. Van deze gemeente is geen bevolkingsregister uit 1810. Er woonden in die tijd ongeveer 950 mensen. Er is wel een overzicht van 1825 van het gehucht Hout. Van de 225 inwoners waren er 32 landbouwer, 8 wever, 5 spinster en 1 schaapsherder.

Het gezin van Jean Baptist Prévinaire (1783-1854). Een schilderij van François Navez (1822). Deze Belgische kunstenaar maakte ook een statieportret van Koning Willem I dat later in bezit kwam van Prévinaire.

Cijfers

Zesgehuchten had een oppervlakte van 1.535 ha, Geldrop 846 ha en Mierlo 3.466 ha. Grote delen van Zesgehuchten en Mierlo bestonden uit woeste gronden.

Van de drie gemeenten is het gebruik van de gronden rond 1860 globaal bekend. Dit is een overzicht van het gebruik van de grond en de aanwezige veestapel:

	Geldrop (1862)	Zesgehuch- ten (1860)	Mierlo (1861)
Grondgebruik (ged.)			
• rogge	110		375
• tarwe	80		13
• boekweit		41	82
• vlas	1	5	14
• haver	20	99	88
• aardappelen	50	56	135
Vee (ged.)			
• paarden	53	46	163
• koeien/kalveren	182	359	878
• varkens	12	164	140
• ossen	3	56	43
• schapen	35	164	240
• schaapskudden	1	7	0
• bokken/geiten	194	152	360

Het overzicht geeft het zelfvoorzienend karakter weer van de gezinnen midden 19e eeuw. Het arme Zesgehuchten had relatief veel trekossen en weinig paarden, Geldrop daarentegen veel paarden en weinig trekossen.

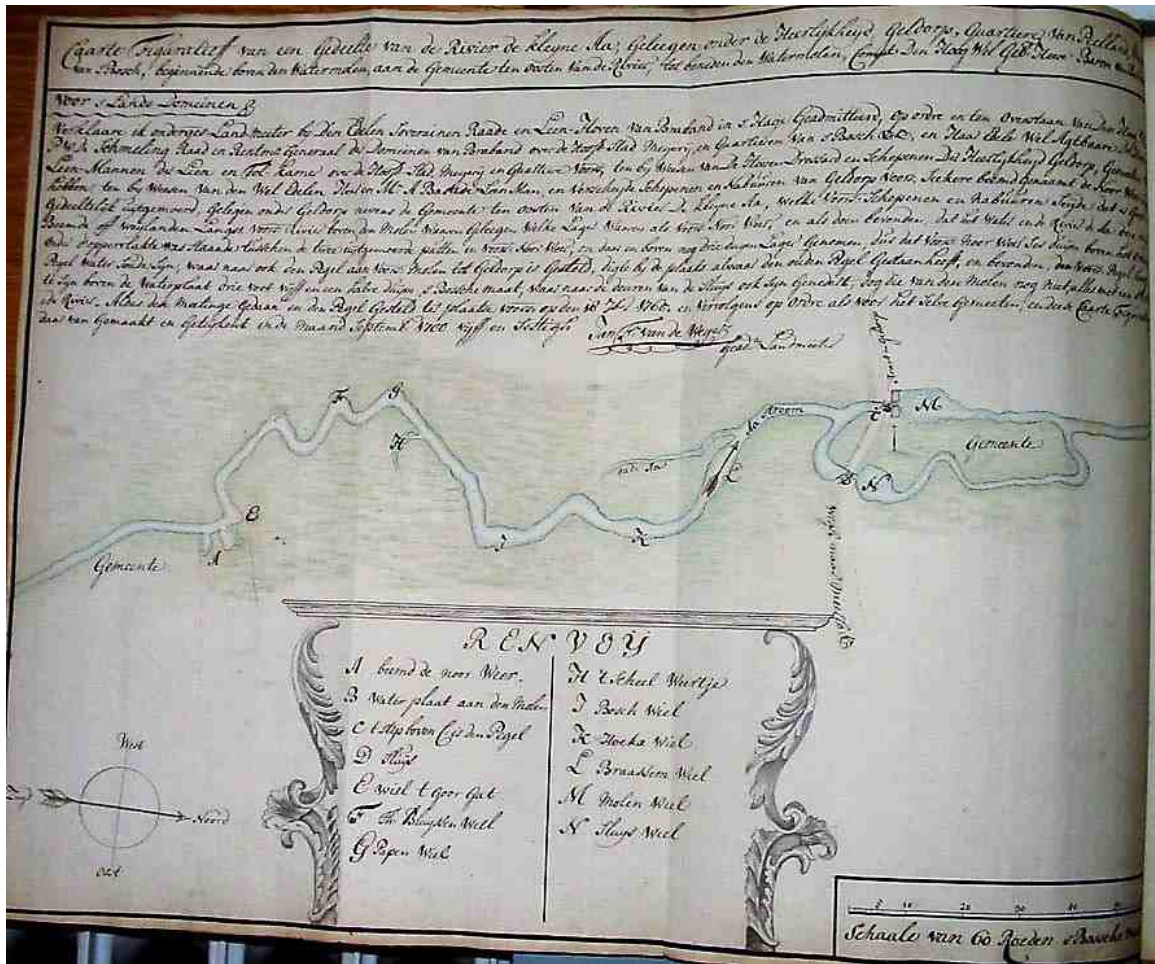
Een trekos. De trekos werd gezien als het paard van de arme boer, sterker dan een paard maar wel traager.

In Mierlo werd veel vlas verbouwd in verhouding tot Geldrop en Zesgehuchten. Misschien ligt hier de invloed van Isfridus Thijs nog aan ten grondslag. Hij was van 1785 tot 1789 kapelaan in Mierlo en maakte zich sterk voor de ontginning van woeste gronden en het bevorderen van de landbouw, waaronder het verbouwen van vlas. Hij constateerde dat in Mierlo en Geldrop te veel wevers, wolspinners en wolspinsters waren. Zij konden de kost niet verdienen en waren vaak genoodzaakt bij hun trouwen thuis te gaan inwonen. De kwaliteit van het vlas lag in onze omgeving ver beneden dat van het Vlaamse land. Veel wevers konden zich beter omscholen naar landarbeiders. De vlasteelt was arbeidsintensief. In de eerste groeifase moest het onkruid met de hand gewied worden. Thijs gaf tientallen adviezen om de kwaliteit van de oogst te verbeteren.

Een schaapsherder in het Voortje.

Zesgehuchten had in die tijd de meeste schaapskudden. Zij werden blijkbaar 'beroepsmatig' gehouden. In Mierlo was in 1861 geen schaapskudde. De 240 schapen waren eigendom van diverse boeren en burgers. Dit wil overigens niet zeggen dat er geen schaapskudden geweest zijn. Meestal ging het om één, twee of drie kudden die hun voedsel in de buitengebieden zochten. In de periode van 1930 tot 1933 woonde op Overakker Joseph Fuchs die nog met een kudde schapen de hei op trok. In een interview met Peter Vink vertelde Helmus Knoops hoe hij in die tijd met zijn kudde over de Strabechtse heide zwierf. In het voorjaar waste hij de schapen in het Beuven, waarna ze enkele weken later geschoren werden. De wol ging naar een spinnerij in Geldrop. Hij hield enkele knotten achter voor de boeren die Helmus met zijn kudde op hun akkers toelieten.

Een tekening van een meting, in 1765 verricht door landmeter Jan Francis van de Weijer, aan de Kleine Dommel in Geldrop bij de watermolen van Baron de Heusch.

Van grondstof tot eindproduct

Stonden de textielsteden Tilburg en Helmond vooral bekend door hun linnenindustrie, Geldrop moest het hebben van zijn wollen stoffen.

In de wolindustrie was een lange reeks van bewerkingen nodig om tot een eindproduct te komen. De schapen moesten geschoren worden. Daarna volgde het wassen, verven, kammen, spinnen (in-eendraaien van draden om dikkere garens te krijgen), weven, vollen (geweven laken werd in water met bijtende stoffen geplet en gewassen waardoor de schering- en inslagdraad niet meer zichtbaar zijn), kaarden (met de weerhaakjes van een kaardebol de woldraadjes overeind trekken) en droogscheren (met de lakenschaar de te lange woldraden afscheren). Het vollen gebeurde op veel plaatsen. Aan de Kleine Dommel stond een drietal watermolens van de familie De Heusch van Zangerije, die ook de Heerlijkheid Mierlo in hun bezit had. Eén van de molens was een volmolen. Omdat de capaciteit te gering was, werd door fabrikeurs een volmolen gebouwd in Zesgehuchten, maar er werd ook gebruik gemaakt van de molens van Hooijdonk en Wolfswinkel.

Geldropse fabrikeurs sloten contracten af met vooral Zesgehuchtense landbouwers die voor hen de lakens dagelijks naar de volmolens brachten. In de overeenkomsten werden de verplichtingen van de vervoerders nauwkeurig vastgelegd.

De wol werd gekocht bij de schapenboeren in de omgeving. De fijnere wol werd bij wolhandelaren ingekocht en kwam uit het buitenland. Tot de leveranciers hoorde begin 19e eeuw o.a. Johan Frederik Schrimppff uit Iserlohn en de Wed. Monna en Znn uit Amsterdam.

De Geldropse lakens werden vooral verkocht op Brabantse markten zoals, Roosendaal, Oosterhout, Herpen, Wijchen, Uden. Ook hiervoor sloten fabrikeurs contracten af met boeren om het vervoer te regelen. De markten in de naaste omgeving zoals Mierlo, Tongelre, Someren, Aarle-Rixtel zorgden eveneens voor afzet. Sommige fabrikeurs bezochten meer dan 10 markten.

In 1854 kocht Willem van den Heuvel de watermolens van baron Theodorus J.V. de Heusch van Zangerije en bouwde er in 1863 een spinnerij, op de plaats waar nu het Weverijmuseum staat.

De naam 'Katoenpad' is natuurlijk niet voor niets

ontstaan. Het heeft in Geldrop niet alleen om wol gedraaid. In 1808 werd in verband met het bezoek van koning Lodewijk Napoleon een staat van aanwezige bedrijven opgesteld. Op deze lijst wordt 1 katoenspinnerij vermeld.

In 1834 kwam Hendrik von der Nahmer, die enkele jaren daarvoor een wolspinnerij in Geldrop begonnen was, in contact met de Helmondse ondernemer Antony Bots die hem katoenen grondstoffen stuurde. Deze relatie heeft lange tijd bestaan. Von der Nahmer verwerkte dus niet alleen wol maar ook katoen.

In een overzicht van textielbedrijven uit 1855 blijkt ook dat H. Eijcken & Zonen behalve wol ook katoen verwerkte.

Naamgeving

Wij kennen nog veel namen die ons herinneren aan het belang van de textiel in Geldrop-Mierlo. De Hekelstraat in Mierlo wordt vanaf het begin van de 16e eeuw al vaak in allerlei documenten genoemd. In Geldrop op de Braakhuizense heide lag het Rootven. Ook veel toponiemen (veldnamen) herinneren aan het textielverleden. In Mierlo komen we veldnamen tegen als: Lemmerkesdries, de Spoel, de Weefgetouwen, de Root. In Geldrop zien we namen als Schaapsdrieske, het Herdersveldje, den Vlasbeemd.

In Braakhuizen-noord herinneren de straatnamen van een hele wijk aan Geldrops textielverleden.

Inboedel van thuiswever

Een thuiswever woonde doorgaans in een klein huisje met één slaapkamer, maar wel een aparte weefkamer. Daar maakte hij lange dagen om aan de kost te komen. Over wat voor middelen de thuiswever beschikte om zijn beroep uit te oefenen blijkt uit de openbare verkoping van de bezittingen van thuiswever Willem van Kessel.

Het is druk in de herberg van Godefridus van Stekelenburg in Mierlo. Op 25 januari 1822 start om 9 uur de openbare verkoop van de inboedel van de 69-jarige Van Kessel. De verkoop wordt geleid door de Geldropse notaris Velsen die een keurig overzicht maakt van alle aangeboden goederen, de kopers en de bedragen waarvoor alles van de hand gaat. De lijst van verkochte goederen geeft een mooi beeld van het meubilair en de geproduceerde voorraad artikelen die Willem in zijn bezit heeft.

De aangeboden inboedel bestaat o.a. uit drie ijzeren ketels, vier koperen ketels, een bed en twee bed-

Mina van den Boogaard met de garens voor een zeskleurige bruidsrok.

denkoetsen, een bedpan, een tafel en drie stoelen, een moespot, een theemoor, twee theepotten, een koffiemolen, een koffieketel, schalen met gewicht, lepels, schoenen, een kuip, een vuurijzer, een haal, een hangijzer, drie spinnenwielen, drie spoelen, een spoelgetouw, weefgetouw, garenboom, een sligmes, twee lampen, kist, turf, asbak, gootbank, varkenshok en twee hennen, strooij, mutsaard, aardappelen, een muizenval, oud ijzer en rommel. De voorraad artikelen die de thuiswever geproduceerd had bestaat o.a. uit mutsen, neusdoeken, stropdassen, voorschoten, tientallen hemden, een twintigtal slaaplakens, veertien rokken, zes jakken en linnen.

Het weefgetouw brengt het meest op. Jan van den Meulenhof betaalt er f 35,50 voor. Voor de spinnenwielen wordt maar f 1,40, f 1,70 en f 0,30 betaald, voor het spoelgetouw f 0,50 en de garenboom f 1,20. De opbrengst van mutsaard is hoog: maar liefst f 12,40. Het koper bracht in de tijd ook al veel op.

Thuiswever Van de Waterlaat.

Nicolaas van Kol telt voor een koperen ketel f 8,40 neer.

Om 11 uur sluit de openbare verkoping. De totale opbrengst van de inboedel van Willem van Kessel bedraagt f 177,25.

Inboedel van fabrikeurs

Regelmatig werden er door notarissen boedelbeschrijvingen opgemaakt van bezittingen van fabrikeurs. Als iemand bijvoorbeeld wilde hertrouwen dan werd er in verband met het erfrecht een inventaris opgemaakt van zijn of haar bezittingen. Zo maakte notaris Velsen in 1818 de inventaris op van Willem Swinkels, fabrikant in wollen lakens. Hij was weduwnaar van Hendrina van Bree. Behalve de gewone huishoudelijke voorwerpen stonden op de lijst:

1 lijmkuijpje, 1 loten verfketel met zijn toebehoren, 1 lakengetouw, een zeventig lakenkan, een dito zestige, een dito vierenvijftige, een dito achtenveertige, een rouwbak, 20 dragte rouwkaarten, 1 zesteel, 1 lakendis, 2 lakenscheeren, 5 lakenscheerladen, 8 haaken, 1 lakenpers met twee ijzeren platen, 180 perspapieren, 2 persborden, 2 borstels, 1 lakenraam,

1 trektouw, 1 paar peekborden, 1 peektouw, 1 tinnen waterpot en 1 scheerraam”.

Twee dagen later hertrouwde de 46 jarige Willem met Anna Maria van Deursen.

Een jaar later maakte notaris Velsen een boedelbeschrijving op voor Elisabeth van Zeeland, fabrikeurster in wollen stoffen. Zij woonde in Geldrop bij het kerkhof. Daar had zij een huis en een perceeltje grond met de naam: ‘De Nop. Elisabeth was weduwe van Hendrik van der Heijden en moeder van 4 kinderen. Omdat Elisabeth wilde hertrouwen werd ook van haar bezittingen een inventaris opgemaakt. Behalve de gewone huishoudelijk inventaris kwamen op de lijst onder andere de volgende voorwerpen voor:

2 laken weefgetouwen, 4 weefkammen, 2 spoelgetouwen, 3 lakenscheeren, 1 dis, 1 rouwbak, 14 dragten rouwkaarten, 1 zesteel, 1 looden blauwkuijp en toebehooren, 1 kuip, 1 lijmkuijp, 1 pispvat, 1 scheerraam, 1 effenaar, 4 spilmanden, 2 spoelman- den, 1 paar pakborden, 1 pakzeel, 1 trekzeel, 1 papzak, 1 lakeraam, 1 willeken, 1 wouw, 1 houtere pers, 2 ijzeren platen, voor 2 kwartier perspapier, 1 papierbak, 1 lakenborstel, 1 lakentafel, 3 nopijzers, 16 garenroeden.

Vijf dagen later trouwde de 46 jarige Elisabeth met de 24 jarige Zesgehuchtense lakenwever Arnoldus van den Broek.

Textielindustrie in 19e en 20e eeuw

De uit Duitsland afkomstige Hendrik von der Nahmer kocht in 1830 een perceel grond aan de Mierloseweg bij de Juffrouwenbrug over de Kleine Dommel waar hij een grote wolspinnerij liet bouwen. Hij installeerde een stoommachine en was daarmee een van de eersten in Noord-Brabant. Eindhoven was al in 1820 voorgegaan en Tilburg in 1827.

Vijf jaar later had Von der Nahmer 68 mensen in dienst, waaronder 23 kinderen. In 1856 kwam de fabriek in handen van de Helmondse fabrikant J.A. Carp, in 1886 werd het doorverkocht aan H.C.A. Eijcken om in 1897 over te gaan naar A. van der Heijden en Zoon. De fabriek werd rond 1965 opgeheven. De fabrieksgebouwen werden rond 1975 afgebroken. Het kantoorpand staat er nog.

Het grootste deel van de textielproductie werd in de eerste helft van de 19e eeuw echter nog geleverd door de fabrikeurs. Er stonden in 1841 ongeveer 160 weefgetouwen in Geldrop en vele andere in de omliggende gemeenten die voor Geldropse fabrikeurs werkten. Tot ongeveer 1850 ging het slecht met de industrie. Veel arbeiders zochten elders naar inko-

Een kadasterkaartje uit 1882 met het pand van de firma Carp, later H. Eijcken en daarna de fa. A. van der Heijden en Zn.

men. In de winter van 1845-1846 werkten maar liefst 51 mannen uit Zesgehuchten, 17 uit Geldrop en 57 uit Mierlo aan het graven van het Eindhovensche Kanaal.

In de jaren vijftig van de 19e eeuw kwam de opleving. De fabrieksmatige productie verdrong de fabrikteurs. Carel Frantzen & Co plaatste in 1852 in hun nieuwe fabriek aan de Helze de tweede Geldropse stoommachine voor zijn vullerij, ververij en appreturefabriek. Het bedrijf ging enkele jaren later over in handen van Carl Raue en notaris Samuel van Hoven. In 1866 ging Raue weer een samenwerking aan met notaris Bodde. Notarissen waren blijkbaar goede financiële compagnons. In 1901 hield het bedrijf op te bestaan. Het pand werd voor korte tijd verhuurd aan J.A. Raymakers uit Helmond die in 1902 een fabrieksgebouw aan de Mierloseweg bouwde. Daarna werd het pand verkocht aan de N.V. Geldropse Wolindustrie. In 1932 kwam Jansen de Wit in het pand.

Het verlaten fabrieksgebouw van de fa. A. van den Heuvel en Zn. (1982).

In 1854 stierf Willem Adriaan van den Heuvel. Hij had samen met zijn zwager H. Eijcken een fabriek aan de Wielstraat. Bij zijn overlijden werd de boedel verdeeld. Aan de Wielstraat ontstond H. Eijcken en Zonen en aan de Molenstraat A. van den Heuvel en Zonen.

De fabriek van Hendrik Eijcken werd in 1886 overgenomen door zijn schoonschoon en heet sindsdien Firma Schellens. In de volksmond staat het bekend als de Schel.

In de jaren 60 werd het bedrijf gesloten. De productie werd overgebracht naar Veldhoven. In januari 1979 brandde het monumentale pand aan de Wielstraat, dat toen als opslagplaats voor enkele bedrijven diende, geheel af.

De fabriek van Adrianus van den Heuvel werd door zijn nazaten in Geldrop voortgezet tot 1980. Daarna werd nog één jaar geproduceerd in Veldhoven.

Aantal fabrieken

In 1857 waren in Geldrop: 1 linnenweverij, 1 pellen- en damastweverij, 18 wollenstoffenfabrieken en 2 wolspinnerijen met in totaal 719 werknemers, waaronder 340 mannen, 155 vrouwen, 137 jongens en 87 meisjes. Het aantal thuiswevers bedroeg nog 270, maar dat aantal liep snel terug.

Zij gingen werken in de fabrieken en verhuisden richting hun werkgever. In de jaren '70 van de 19e eeuw verhuisden 681 personen naar Geldrop. De meesten waren afkomstig uit Zesgehuchten (41%), daarna volgde Mierlo (12%).

De periode van 1872 tot 1895 was een periode van teruggang. Eind 19e eeuw telde Geldrop nog 6 fabrieken met in totaal 484 werknemers. Het waren A. Van den Heuvel & Co, H. Eijcken & Zonen, A. van der Heijden & Zn, Vissers en Eijcken, Van Besouw en Raue en Bodde.

In de Langstraat vestigde zich in 1863 Vissers & Eijcken. Tijdens de crisisjaren, in 1933 moest het bedrijf sluiten. In de volksmond werd de weverij 'het Machinaal' genoemd. In 1940 kwam Jansen de Wit in dit pand.

Aan het Bogardeind zat Van den Nieuwenhuijzen & Vissers. In 1863 zette Van den Nieuwenhuijzen het bedrijf alleen voort. In 1877 ging hij een samenwerking aan met Van Stratum. In 1892 kwam het textielbedrijf in handen van Van Besouw en Co. In 1918 vestigde A. en M. van Agt zich in het pand.

De firma J.A. Raymakers uit Helmond stichtte in 1902 aan de Mierloseweg een haspelarij die vlak voor de 1e Wereldoorlog opgeheven werd. Het pand kwam

leeg te staan en werd tijdens de oorlog gebruikt als onderkomen voor ingekwartierde militairen. In 1916 kocht de Eindhovense fabrikant Jac. de Heer het pand en vestigde er een tricotagefabriek. In 1929 werd de naam van het bedrijf gewijzigd in NV Geldropsche Tricotagefabriek. Men had toen 511 mensen in dienst, driekwart van hen waren meisjes en vrouwen, die merendeels uit Mierlo en Helmond kwamen. In 1931 werd de naam wijzigde in Tweka. De naam was afgeleid van de twee K's: kwaliteit en kleur. In 1981 verplaatste Tweka haar productie en kwam het gebouw leeg te staan. Thans wordt het fabriekspand gebruikt voor kleinschalige industrie.

Aan de Parallelweg bouwde Piet de Wit uit Helmond in 1912 een wollendekenfabriek tegenover het treinstation. De firma P. de Wit & Co ging in 1926 failliet. Het bedrijf kwam, met behoud van de naam, in handen van Van de Lande. Als gevolg van de textielcrisis ging het bedrijf in 1959 dicht. De gebouwen werden door Philips overgenomen om er een natuurkundig laboratorium in te vestigen.

Aan de Eindhovenseweg begonnen Pessers en Dröge in 1913 een bedrijf. Nog in hetzelfde jaar was W. Pessers alleen eigenaar. De wollenstoffenfabriek moest in 1969 zijn deuren sluiten.

Aan de Ter Borghstraat stichtten enkele Rotterdamse zakenlieden in 1916 een wollen dekenfabriek die bekend werd onder de naam N.V. Wollendekenfabriek 'Nederland'. Na een aantal fusies ging ook deze fabriek ten onder aan de malaise in de textielindustrie. In 1976 werden de activiteiten stopgezet.

Mierlose textiel in de 20e eeuw

In de 19e eeuw herbergde Mierlo veel wevers, aanvankelijk thuiswevers later wevers in de fabrieken. Natuurlijk ook niet te vergeten de spinsters en andere beroepen die te maken hadden met textiel.

Begin 20e eeuw kreeg Mierlo de eerste textiel fabriek.

In 1900 vestigde textielondernemer Willem Swinkels uit Helmond een haspelarij van katoenen garens in de huidige Brugstraat. In 1912 werd door aannemer J. Huijbregts een weverij met machinekamer bijgebouwd.

In 1916 kwamen er twee nieuwe fabrieken. De Eindhovense firma Ign. de Haes uit Eindhoven bouwde een machinale weverij op een strategisch belangrijke plaats: op een locatie tussen de Tramweg, het Eindhovens Kanaal en de Provinciale weg, nu Brugstraat. Na een slechte periode trokken in 1920 de activiteiten aan. Aannemer Piet Huijbregts breidde de fabriek uit met 1.100 m². In 1925 kreeg Ign. De Haes een aanlegplaats aan het Eindhovens Kanaal. Uiteindelijk sloot het bedrijf, na een aantal fusies, in 1995 haar deuren.

Eveneens in 1916 werd op 't Hout de Tijken- en tentlinnenweverij 'Holland' opgericht. Kort daarna werd door de eigenaren een dubbel woonhuis naast de weverij gebouwd. Hoewel in juli 1917 in de krant al een advertentie verscheen, dat notaris Dijkhoff de fabriek in het openbaar ging verkopen, zien we in het jaarverslag van 1918 dat er bij de N.V. Holland 25 volwassenen en 10 kinderen werkten.

In 1920 kocht NV Baekers & Raijmakers Textiel fabrieken uit Eindhoven het pand van textiel fabriek 'Holland'. Eind 1925 werden de machines echter weer teruggehaald naar Eindhoven. Het gebouw stond enkele jaren leeg, waarna het in 1927 gekocht werd door M. van der Meulen die in het pand Jumbo transportauto's ging produceren. Jumbo is nog steeds op dezelfde plaats gevestigd, zelfs de sheddaken zijn nog aanwezig.

In 1925 vroegen de gebroeders Van der Sanden een vergunning aan voor de bouw van een fabriek aan de Houtsestraat ten behoeve van een tijken- en tentlinnenweverij. Het bedrijf was geen lang leven beschoren. In 1930 werd het faillissement uitgesproken. Twee jaar later vestigde Th. de Vreeze zich met een

Het fabrieksgebouw van de firma Ign. de Haes aan de Tramweg.

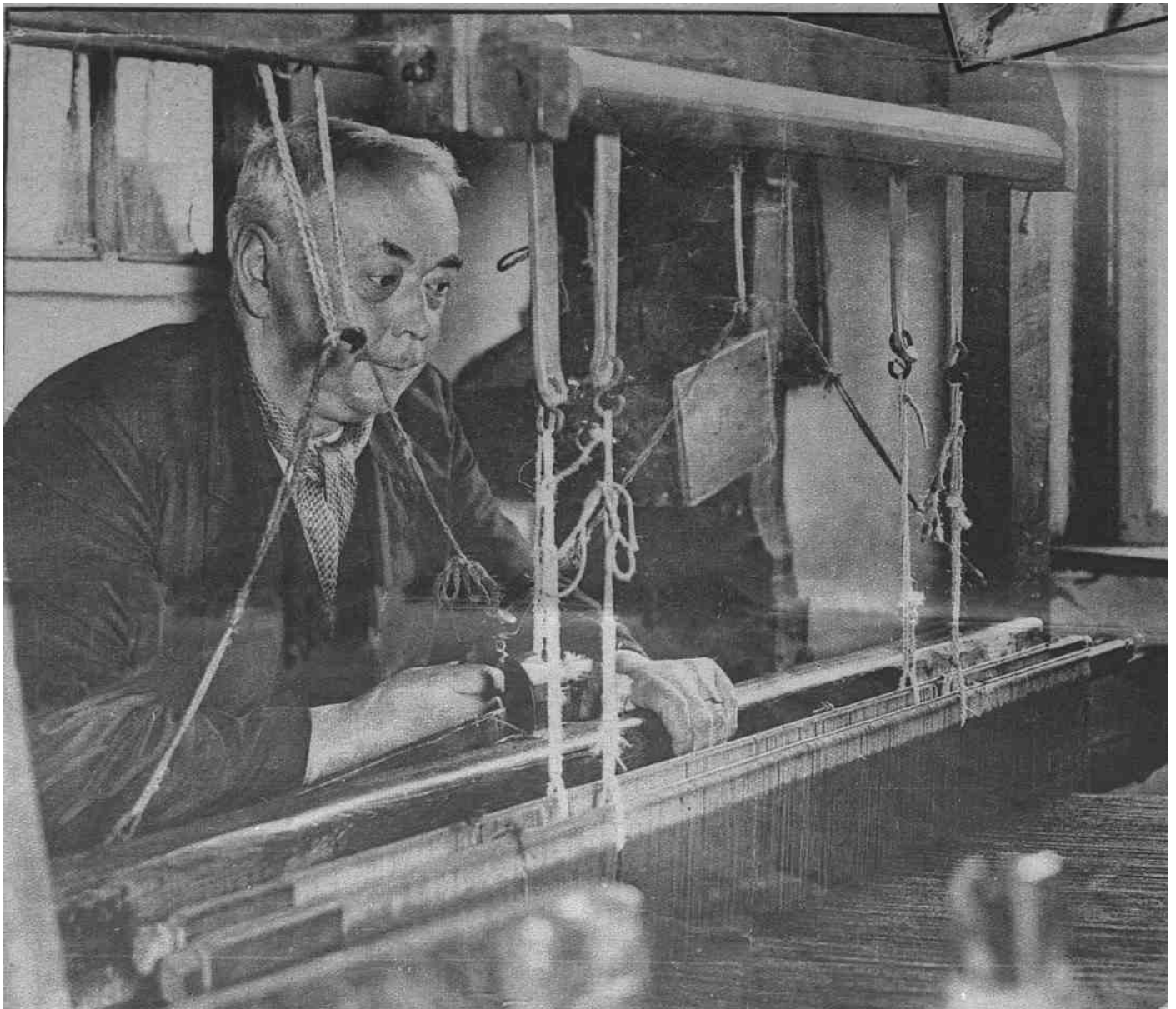
Agentuur, commissiehandel, in- en export van textielgoederen in het pand. De Vreeze was oud-directeur van Baekers en Raymakers in Eindhoven. In 1945 werd het bedrijf geliquideerd.

In 1949 vestigde Jan Hein Verhoeven en Willem Maas zich aan de Houtsestraat 19 met de Nederlandse Confectie Industrie Milo N.V. In 1976 hield B.V. Confectie-Industrie Milo op te bestaan.

Einde van de thuiswevers

Begin 20e eeuw bracht de Commissaris van de Koningin één keer in de ongeveer vier jaar een bezoek aan de gemeenten en maakte daar een verslag van. In 1905 schreef hij dat er in Mierlo nog ongeveer 200 handwevers waren, waarvan de meesten dekenwever waren voor een firma in Geldrop. Zij verdienden het

hoogste loon: ongeveer f 1,25 per dag. De pellenwevers f 0,90 per dag en de gewone wevers nog minder. In 1910 werkten er nog 128 thuiswevers voor de Geldropse fabrieken, waarvan er 58 in Mierlo, 30 in Aalst, 27 in Zesgehuchten en 10 in Heeze woonden. Zij ontleenden hun bestaan nog aan het product dat ze maakten. Deze wevers maakten boezel en rokkenstrepen. Beiden stoffen bestaan uit een wolleninslag en linnen of katoenen ketting. Boezel was effen zwart, rokkenstrepen had verschillende verticale strepen. Deze stoffen konden bijna niet machinaal geweven worden. Ook hier kregen de thuiswevers gewassen en geverfde garens van de fabrikanten. Zij moesten eenzelfde gewicht aan geweven stukken afleveren als zij aan garen ontvangen hadden. De wevers werden per el betaald. Iedere el leverde 5 cent op, waardoor het weekloon voor de wever ge-

Thuiswever Ambrosius Sanders aan het werk aan zijn weefgetouw in de Ark.

middeld 2 gulden opbracht. De huishuren bedroegen in die tijd ongeveer 50 cent tot 1 gulden per week. Er bleef voor het gezin niet veel over voor voeding, kleding, vuur en licht.

Einde van de textielindustrie

In de jaren '60 van de 20e eeuw kwam de klad in de textielnijverheid. Een steeds groter deel van de productie werd overgeplaatst naar de lagelonenlanden. Het ene na het andere bedrijf ging failliet of ging op in een grotere organisatie. De concurrentie was moordend. Veel Geldropse en Mierlose mensen verloren hun baan en moesten op zoek naar nieuw werk, nieuw inkomen.

THEO DE GROOF

BRONNEN

Archieven van de gemeenten Mierlo en Geldrop. Bedrijfsarchieven van Wollenstoffenfabriek A. van der Heijden & Zn, 1836-1952; Wollenstoffenfabriek N.V. v/h A. van den Heuvel, 1822-1981; N.V. Geldropse tricotagefabriek Tweka, 1916-1966; Wollenstoffenfabriek v/h A. Pessers Azn.

'Geldrop. Economische-statistische beschrijving van een industriële plattelands-gemeente vanaf het begin der 19e eeuw', door Dr. F.B.A.M. Verhagen, Eindhoven, 1945.

'Alles wat hier leeft, spint, twernt of weeft. Geschiedenis van Geldrop en Zesgehuchten', door Jean Coenen, Geldrop, 1987.

'Bevolking in beweging 1750-1920. Historische demografie van Geldrop in economisch perspectief', door J.C.M. van Stratum, Zaltbommel, 2004.

'De Helmondse textielnijverheid 1794-1870', door Dr. W.A.J.M. Harkx. Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland, Stichting Zuidelijk Historisch Contact, Tilburg, 1967.

'Helmond in het verleden', door A.M. Frenken, 1929.

'Economisch Historisch Jaarboek XII. Uit de geschiedenis der Helmondsche textielnijverheid', door Jac. J.M. Heeren, 1926.

'200 jaar geschiedenis van het textielbedrijf Van den Heuvel te Geldrop', door Drs. R.H.A. van den Heuvel, Tilburg, 2008.

'F. van Lanschot als intermédiaire tussen de Nederlandsche Handel-Maatschappij en de nijverheid in Noord-Brabant', door Dr. H.F.J.M. van den Eerenbeemt z.j.

'Het gemengde landbouwbedrijf op de zandgronden in Noord-Brabant', Deel 1, 1800-1885, Deel 2,

1886-1930, door Ir. A.H. Crijns en prof. dr. F.W.J. Kriellaars, Tilburg, 1987.

'Het boek van Mierlo', door Peter Vink, Deurne, 1982.

'Johan Theodor Prinzen (1784-1864) en de Gemertse textielnijverheid', door Drs. Giel van Hooff, Uitgave Heemkundekring De Kommanderij Gemert, Gemert, 1981.

'Memorie of verhoog door Isifridus Thys, canonik van Tongerlo, voortyds capellaen te Mierlo', door Jeran Francois Thys, Mechelen, 1792.

Een linnendief in 1792

Het is dinsdag 4 september 1792. Josina van Coll, weduwe van Martinus Versandvoort legt bijna 29 ellen linnen op de bleek. De bleek is een grasveld waarop het geweven linnen gelegd wordt om gebleekt te worden door het (zon)licht. Regelmatig maakt ze het linnen nat en draait het om, om een mooie witte kleur te krijgen. Veel thuiswevers hebben zo'n veldje aan huis.

Het wordt avond. Josina gaat haar linnen binnenhalen. Tot haar verbazing is de bleek leeg. Haar linnen is verdwenen. Ze loopt haar huis in en vraagt haar zoon, die als thuiswever de kost verdient, of hij het linnen al binnengehaald heeft, maar Jacobus weet van niets.

Josina denkt bij zichzelf: dat zou Hendrik van Hoof weleens gedaan kunnen hebben, want hem heeft zij enkele dagen geleden achter haar huis zien lopen. Hendrik, geboren Stiphoutenaar, woont in de Marktstraat.

De dag na de diefstal gaat Josina naar schutter Hendrik Julie. Een schutter, ook wel ondervorster genoemd, heeft allerlei taken in het kader van de openbare orde. Samen gaan zij op onderzoek uit bij Hendrik van Hoof en zijn vrouw. Josina neemt het woord en vraagt aan Van Hoof: "Waar is mijn linnen?". Hendrik antwoordt: "Ik weet van geen linnen, ik heb het niet weggehaald."

Josina neemt geen genoegen met dit antwoord, kijkt rond en loopt naar de bedstee waar zij het natte linnen onder het stro vandaan trekt. Ze zegt: "Dit is mijn linnen, maar er is een stuk afgesneden, er moet meer zijn." Dan loopt de vrouw van Hendrik naar de weefkamer en haalt daar het andere stuk vandaan. Schutter Hendrik Julie weet genoeg. Hij neemt het linnen in beslag en brengt het naar de raadkamer. De rechtszaak tegen verdachte kan in gang gezet worden.

De rechtspraak ligt in die tijd in handen van de schepenenbank van de Heerlijkheid Mierlo, Hout en Broek. De drossaard, benoemd door de Heer en Vrouwe van Mierlo, Hout en Broek, treedt op als openbare aanklager en de schepenen, die het dorpsbestuur vormden, spreken recht. De vorster heeft tot taak de dagvaarding bij de betrokken partijen te bezorgen en een kopie in het openbaar aan te plakken. Hij leidt de verdachten in de raadkamer (rechtszaal) voor en houdt toezicht op de orde tijdens de rechtszitting. Het schrijfwerk wordt verzorgd door de secretaris van de heerlijkheid.

Drossaard Van Nouhuijs gaat op 10 september met twee schepenen, Hendrik Ponse en Arnoldus van Hoof en met Brunis Johan van Heuven, secretaris van de heerlijkheid, naar het huis van Hendrik van Hoof. Hendrik is echter niet thuis. Hij is op de vlucht. Johanna, Hendriks vrouw, weet niet waar hij is.

Zij verklaart dat Hendrik op 4 september 's middags turf was gaan steken en dat hij om 7 uur thuisgekomen was. Hij had toen geen linnen bij zich. Zij was 's nachts wakker geworden en vond toen nat linnen in het beddenstro. Zij vertelt dat ze toen begreep dat er iets niet in orde was.

Een spinster. De wol wordt opgespoeld.

Niemand weet waar de voortvluchtige is. Op verzoek van de drossaard bezorgt vorster Antonij van Heijst een dagvaarding aan huis bij Hendrik van Hoof. Hij dient op 10 oktober om 11 uur aanwezig te zijn bij de rechtszitting.

Op de bewuste dag zijn de schepenen Johannes van Eijck, Hendrik Ponse, Arnoldus van Hoof, Jan van Berenbroek en Norbertus Branten in de raadkamer aanwezig, maar de verdachte komt niet opdagen. De weduwe Versandvoort en haar zoon verklaren dat het in beslag genomen linnen inderdaad van hen is. Zij herkennen het aan een weeffout.

Op 13 juni gaat de vorster opnieuw naar huize Van Hoof met een dagvaarding voor een zitting op donderdag 27 juni 1793 om 11 uur in de raadkamer. Hij geeft het bevelschrift af aan de vrouw van Hendrik. Maar ook nu komt hij niet opdagen en de schepenen besluiten de verdachte vanwege zijn voortvluchtigheid 'voor altoos uijt deese Heerlijkheid en Meijereije te bannen en dat in handen van de justitie gerakende tegen hem deswegens nader sal worden geprocedeert en gevonnist'.

De drossaard geeft opnieuw opdracht aan de vorster om Hendrik voor de derde keer, op 15 augustus, te dagvaarden. Maar ook nu is hij 'latitant en defaultant'. De gedaagde wordt het recht ontnomen nog met verweer te komen.

De vierde en laatste zitting wordt gepland op 21 november, maar ook hier blinkt hij uit door afwezigheid.

De arm van justitie is in de 18e eeuw niet zo lang als nu. Tegenwoordig worden er arrestatiebevelen uitgevaardigd over de hele wereld en worden verdachten aan de andere kant van de aardbol opgepakt. Dit geldt niet voor Hendrik. De wever overlijdt in 1822 op 69-jarige leeftijd in Stiphout, zijn geboorteplaats.

In het bevolkingsregister van 1810 van Mierlo staan zijn vrouw en kinderen niet meer vermeld als bewoners van Mierlo. Stiphout heeft in die tijd nog geen bevolkingsregister. Waarschijnlijk is Van Hoof na zijn vlucht uit Mierlo naar Stiphout getrokken en heeft zijn vrouw, spinster was zij van beroep, zich later met de kinderen bij hem gevoegd.

Het wevershuisje van Breur Sanders "onder de bumpkes".

Verhalen uit den vreemde

Emigratie van Mierlonaren (deel II)

In de aanloop naar de vorig jaar gehouden tentoonstelling in het Oude Raadhuis over de emigratie van Mierlonaren voerden Corry Bombeeck en Eveline van der Linden gesprekken met familieleden van emigranten en met teruggekeerde emigranten. In de vorige Myrlesse Koerier verscheen een eerste artikel waarin de maatschappelijke omstandigheden werden geschetst die de aanleiding vormden te emigreren. In deel twee vertellen Mierlonaren hun persoonlijke verhalen. Uit privacy-overwegingen zijn geen namen vermeld.

De gebeurtenissen die de aanleiding vormden voor Mierlonaren om na te denken over emigratie waren heel divers. Voorlichtingsbijeenkomsten, persoonlijke tegenslagen, voorbeelden van andere emigranten, advertenties, etcetera speelden een rol:

Zijn vrouw was samen met een vriendin naar een voorlichtingsbijeenkomst in Boxtel geweest. De bijeenkomst was door de landbouwschool georganiseerd. Zijn vrouw was zo enthousiast dat zij in Den Haag documentatiemateriaal aangevraagd hebben over Australië en Nieuw-Zeeland en toen besloten hebben om naar Australië te emigreren..

Zijn vrouw was naar een voorlichtingsbijeenkomst over Canada gegaan. Zij was gecharmeerd van het idee dat kinderen van immigranten in Canada tot en met de universiteit gratis konden studeren. Dit was vooral interessant omdat hun kinderen 6 tot 12 jaar oud waren en goed konden leren. Zij wilde daarom graag emigreren. Ze besloten te vertrekken.

Een advertentie die het mogelijk maakte om je hobby als beroep voort te zetten in Canada maakte emigratie aantrekkelijk:

Hij werkte als timmerman. Als hobby maakte hij muziek bij de Philharmonie van Philips. Toen hij de advertentie las waarin muzikanten gezocht werden voor Canada, besloot hij net als enkele andere leden

van de Philharmonie te solliciteren. Hij werd uitgenodigd voor een keuring in Duitsland. Eenmaal geslaagd, vertrok hij naar Canada waar hij aan een zware rekrutenopleiding moest deelnemen.

Ook persoonlijke tegenslagen spoorden mensen aan om nieuwe wegen te bewandelen:

Een boerenzoon had een stuk grond en had wat geld gespaard voor een huis. Daarom ging hij naar de Boerenleenbank om geld te lenen voor de bouw van het huis. Dat werd hem geweigerd omdat hij geen boer wilde worden. Geen boer, dan ook geen geld voor een huis. Hij besloot te emigreren.

Hij was afgekeurd voor militaire dienst, omdat hij te klein was. Toen is hij geëmigreerd.

Vertrek van de gebroeders Janssen met hun gezinnen naar Canada

Familie Van Hoof in de vertrekhal alvorens met de boot naar Canada te reizen

Pioniersgeest

Bij sommigen was het de pioniersgeest die maakte dat ze hun leven elders wilden voortzetten. Bij de een ontstond die gedachte op jonge leeftijd. Bij de ander toen hij/zij volwassen was:

“Het idee om te emigreren kwam eigenlijk al op een jonge leeftijd voor mij. Ik zat in de zesde klas van de lagere school in Mierlo toen ik op een dag om twaalf uur ‘s middags van school naar huis liep en ik een grote verhuiswagen zag die goederen aan het inladen was van een familie die naar Nieuw- Zeeland ging emigreren. Ik stond dat zo even te bekijken en zei toen tegen mezelf: Ja, dat ga ik ook een keer doen. (Ik was toen 12 jaar oud). Deze gedachte heb ik destijds met niemand gedeeld want het was toen gewoon een gedachte en meer niet, want ik was veel te jong daar verder op in te gaan. Maar toch, de eerste steen was gelegd. Gedurende de volgende jaren met studie en werken heb ik alleen tussendoor aan emigreren gedacht en beloofde mezelf dat ik alleen zou gaan wanneer ik voelde daar klaar voor te zijn.”

Zij hadden hier allebei een goede baan. Maar Cana-

da trok. De ooms van haar man woonden er al jaren. Haar man heeft hen vaak bezocht. Canada gaf hem een gevoel van vrijheid en van veiligheid. Daar kon je nog zelf ondernemen.

Tieners hadden geen andere keus dan met hun ouders mee te gaan. Dat bleef soms niet zonder gevolgen:

In Nederland had ze een leuke kantoorbaan, maakte veel plezier met vriendinnen en had een vriendje. Als zeventienjarige moest ze dit alles achterlaten en met haar ouders meegaan naar Canada. Na enkele jaren daar gewoond en gewerkt te hebben ging heimwee haar echter dusdanig parten spelen dat ze van haar ouders op vakantie naar Nederland mocht gaan. Daar besloot ze dat ze zich weer in Nederland wilde vestigen.

Soms gooiden ouders roet in het eten:

Na in Indonesië zijn dienstplicht vervuld te hebben, wilde hij van de regeling gebruik maken om met behulp van subsidie naar Australië te emigreren. Omdat hij nog geen 25 was, had hij de schriftelijke toestemming van zijn ouders nodig. Zijn moeder weigerde echter haar handtekening te zetten.

Jonge-boerenvraagstuk

In de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog speelde het jonge-boerenvraagstuk een belangrijke rol in de keuze voor emigratie. Ook in Mierlo werd dit enkele keren genoemd:

Na de landbouwschool afgerond te hebben, was hij als boerenknecht gaan werken. Hij had geen uitzicht op een boerenbedrijf en hij had ook geen geld om een boerderij te kopen. Toen zich dan ook de gelegenheid voordeed om gratis naar Australië of Nieuw-Zeeland te emigreren, heeft hij daarvan gebruik gemaakt.

Als je geen boerenbedrijf kon beginnen, kon je kiezen uit werken bij de CHV, bij de melkfabriek, omscholing of emigreren. Hij koos voor het laatste. De brieven van zijn broer en zus die eerder geëmigreerd waren, hebben bij deze keuze een belangrijke rol gespeeld.

Ze hadden allebei een agrarische achtergrond. Hij kon hier geen bedrijf krijgen. Hij wilde echter ook niet in de industrie gaan werken. Daarom werd het emigreren.

Transport

Afhankelijk van het land en tijd reisden de emigranten per boot of per vliegtuig. De schepen waarmee Mierlonaren reisden, waren bijvoorbeeld de Oldenbarneveldt en de Sibajak. De reis naar Australië en Nieuw-Zeeland duurde vijf tot zes weken. In eerste instantie ging men per boot naar Canada, later werd het ook mogelijk te vliegen:

Toen ze in 1960 met het propellervliegtuig naar Canada vlogen, waren ze 14 uur onderweg. Tegenwoordig doe je er met een straalvliegtuig nog maar 6 uur over.

Taal

De emigratie-organisaties spoorden aspirant-emigranten aan om de taal van het emigratieland goed te leren. Dit gebeurde onder meer door bij de correspondentie met de aspirant-emigrant de volgende oproep te doen: "Leer de taal van het land, waarheen U emigreert!" Sommige Mierlose emigranten namen dit advies ter harte en volgden voor vertrek een cursus Engels. De een deed dat in Mierlo. De ander

ging daarvoor naar Asten, Helmond of Eindhoven.

Een enkeling gaf er de voorkeur aan om de taal tijdens de wekenlange bootreis naar Australië te leren:

De overheid subsidieerde de overtocht naar Australië. Je kon kiezen: vervoer per boot of per vliegtuig. Zij gaven de voorkeur aan de boot omdat je dan gedurende de vijf weken durende reis elke dag Engelse les kreeg.

Weer anderen maakten zich de taal eigen in het nieuwe land. De een deed dat door veel televisie te kijken en de krant te lezen. De ander leerde op advies van een andere Nederlandse emigrant elke dag een nieuw Engels woord. In het begin was het echter behelpen:

In de winkel wees ze de spullen aan. De hoeveelheid duidde ze aan door het ophouden van het aantal vingers.

Godsdienst

De katholieke kerk drong erop aan dat stellen vóór vertrek in het huwelijk traden. Nog tot in de jaren zestig mocht je tijdens de vastentijd niet trouwen. Vaak trouwde een emigrantenpaar nog voor de vastentijd, omdat de vertrekdatum in de vastentijd viel.

De katholieke kerk was bang dat emigranten van hun geloof zouden vallen. Ook Mierlose emigranten kregen hiermee te maken:

Toen ze de pastoor vertelden dat ze naar Canada gingen emigreren, waarschuwde hij hen. Daar heerste immers "God noch gebod".

De priesters in de familie adviseerden hun broer en zus om in de buurt van Quebec in Canada te gaan wonen. Dat was namelijk een katholieke streek.

De angst van de kerk bleek echter in veel gevallen niet bewaarheid te worden:

Ze gingen elke zondag naar de kerk. Daar kwamen ook andere Nederlandse boeren uit de omgeving naartoe. Na de kerkdienst gingen ze bij elkaar op bezoek om te buurten.

Sponsor

Om naar Australië, Canada, Nieuw-Zeeland of de Verenigde Staten te kunnen emigreren, moest men over een sponsor beschikken. Mierlose emigranten konden hiervoor een beroep doen op familie, vrienden en kennissen:

Hun zoon die enkele jaren eerder naar Canada geëmigreerd was en daar een goed lopend bedrijf had, stond garant voor zijn ouders. Hij regelde een huis en werk.

Zijn oom stond garant. Ze hebben in het begin bij hem ingewoond en hem geholpen in de tabaksteelt.

Een oude schoolvriend van haar man stond garant.

Kennissen van hen waren al eerder geëmigreerd. Zij fungeerden als sponsors.

Ze hebben eerst bij anderen op een bedrijf gewerkt. Daar kregen ze ook huisvesting.

Nadat ze het opvangkamp in Australië mochten verlaten, gingen ze naar een Nederlands gezin dat zich voor hen garant gesteld had.

Werk

De selectiecriteria ten aanzien van beroep verschilden per immigratieland. Zowel Australië als Nieuw-Zeeland liet alle beroepsgroepen toe. Het belangrijkste was dat nieuwkomers inzetbaar waren voor de economie. In Canada daarentegen waren in eerste instantie alleen landbouwers en tuinders welkom. Vanaf 1950 werden ook andere categorieën toegelaten. De emigrant diende een vak te hebben dat op de lijst van toegelaten beroepen stond. Dat betekende echter niet dat de immigrant erop kon rekenen dat hij werk vond in zijn eigen beroep. Men moest bereid zijn onderaan te beginnen. De beroepenlijst verscheen jaarlijks. In 1959 schafte Canada deze lijst af.

Veel Mierlose emigranten moesten onderaan beginnen:

In het begin heeft hij alle voorkomende werkzaamheden met beide handen aangepakt. In Nederland had hij in de textielsector gewerkt en in de avonden als agent woninginrichting. Na verloop van tijd wilde hij weer zijn oude vak oppakken. In Canada bleken huizen echter inclusief de stoffering opgeleverd te worden. Daarom heeft hij zich als onderaan-

Oogsten van tabak in Canada.

nemer gevestigd en werd hij ingehuurd door aannemers.

In Nederland waren de twee broers werkzaam geweest in de textielindustrie. In Canada hebben ze aanvankelijk in de fruitteelt en in de fabriek gewerkt. Daarna is de ene broer een stoffeerdersonderneming begonnen en werd de andere monteur op een veevoerb企业.

Het eerste jaar heeft hij in Australië als boerenknecht gewerkt. Hij heeft alles aangepakt. Zo heeft hij in een kledingzaak gewerkt, was verzekeringsagent en heeft een jachtvergunning gehaald om op konijnen te mogen jagen. Om de konijnenplaag in Australië een halt toe te roepen gaven gemeentes een premie als je kon bewijzen dat je konijnen had doodgeschoten. Uiteindelijk is hij een kruidenierswinkel begonnen.

Ze konden een stuk grond van de overheid in Nieuw-Zeeland krijgen. Als ze dat bouwrijp zouden maken, mochten ze een deel van de grond hun eigendom noemen. Dit idee sprak hen aan. Ze hebben al hun geld opgenomen om er een kleine bulldozer van te kopen en zijn aan de slag gegaan.

Mierlose emigranten lieten zich niet uit het veld slaan door tegenslagen:

Hij was een tabaksfarm begonnen. Het eerste jaar was alles bevroren. Desondanks is hij doorgegaan en is heel succesvol geweest.

Tien jaar na de start van een eigen veeteeltbedrijf brandde alles af met uitzondering van het woonhuis en de loods. Mede dankzij hulp van de bureaus uit de wijde omtrek slaagden zij erin om na een half jaar weer nieuwe stallen te hebben met 40 koeien en jongvee.

Ze gingen champignons telen en hebben het bedrijf helemaal van de grond af - letterlijk met eigen handen - opgebouwd. Na enkele zware tegenvallers besloten ze het over een andere boeg te gooien en zijn overgestapt op de teelt van biologische groenten.

Mierlose emigranten waren niet voor een gat te vangen:

Het was moeilijk om in Canada aan personeel voor de tabaksteelt te komen. Daarom ging hij elk jaar naar Nederland om studenten te werven voor werk in de tabaksteelt in het hoogseizoen. Hij regelde dat niet alleen voor zichzelf, maar ook voor collega-boeren.

Hij verdiende de kost als akkerbouwer. Omdat de seizoenen in Canada kort zijn, ging hij daarnaast ook nog als vrachtwagenchauffeur werken.

Ideaal en werkelijkheid

Agrariërs vertrokken met een duidelijk doel voor ogen. Zij wilden in den vreemde graag een eigen boerenbedrijf wilden beginnen. Wat kwam er van hun idealen terecht?

Beiden hadden een agrarische achtergrond. Ze besloten naar Canada te emigreren om een eigen bedrijf te kunnen beginnen. Na eerst in dienst van een tabaksteler te hebben gewerkt, konden ze het bedrijf van hem overnemen. Het bedrijf is naderhand overgegaan op de kinderen.

Hij was een tabaksfarm begonnen. Hoewel hij heel succesvol was geweest, besloten de twee zoons - toen zij het bedrijf overnamen - andere gewassen te gaan telen. De tabaksteelt was namelijk onder druk komen te staan vanuit de Canadese overheid. Bovendien verzette hun zus zich - vanuit haar baan - tegen roken.

Ze waren naar Canada geëmigreerd om een eigen veeteeltbedrijf te kunnen realiseren. Daarin waren ze geslaagd, maar omdat ze geen opvolgers hadden, hebben ze het bedrijf uiteindelijk verkocht.

Hij is als 18-jarige naar Nieuw-Zeeland vertrokken met het idee om daar een eigen agrarisch bedrijf te beginnen. Hoewel hij in het eerste jaar nog als boerenknecht gewerkt heeft, pakte het anders uit. Hij is uiteindelijk een zaak begonnen.

De agrarische ontwikkelingen in Nederland gingen zo snel dat menig agrariër zich erover verbaasde als hij jaren later hier op vakantie kwam. Dit leidde tot reacties als: "Als ik geweten had, dat de agrarische ontwikkelingen hier zo snel zouden gaan, was ik hier gebleven."

Heimwee

Heimwee was veel Mierlose emigranten niet vreemd. Zowel onder vrouwen als mannen kwam heimwee voor. Uitspraken zoals “Als het had gekund, was ik naar huis gezwommen” en “Als het had gekund, was ik op mijn knieën naar huis gekropen” getuigden daarvan.

Enkelen zagen zich genoodzaakt terug te keren naar Mierlo omdat het ten koste van hun gezondheid ging.

Sommigen voelden zich heen en weer geslingerd tussen hun oude en hun nieuwe vaderland:

Als ze in Nederland op vakantie was, verlangde ze naar het land waarheen ze geëmigreerd was. Daar was haar thuis. Als ze in haar nieuwe vaderland was, voelde Nederland als haar thuis.

Familie

Toen de emigranten vertrokken, leefde bij veel achtergebleven familieleden de gedachte dat ze hen nooit meer zouden terugzien. Uiteindelijk bleek dat mee te vallen. Aan de ene kant kwamen de meeste emigranten na enkele jaren op vakantie naar Mierlo.

Aan de andere kant gingen zowel ouders als broers en zussen bij hun geëmigreerde familieleden op bezoek.

Ondanks de grote afstand was er regelmatig contact met de familie overzee. Door middel van brieven hield men elkaar op de hoogte van de laatste nieuwtjes. Telefoneren kwam minder vaak voor:

Vroeger belde ze niet zo vaak naar haar zus, want een paar minuten bellen kostte al snel 35 gulden. Tegenwoordig belt ze vaker, want sinds ze daarvoor een all-in abonnement heeft afgesloten is het niet meer zo duur.

Ook al is het enige decennia geleden dat de (groot) ouders emigreerden, de band met Nederland bleef bestaan. Kinderen die daar geboren zijn, kwamen naar Nederland om hun ‘roots’ te leren kennen. Kleinkinderen kwamen hier studeren. Dat is nog steeds het geval.

Andere gewoonten

In hun nieuwe vaderland leerden Mierlose emigranten nieuwe gewoonten kennen. Sommige gewoonten hadden te maken met het andere klimaat:

Schoolbus in Canada.

De bouw van de huizen is aangepast aan de strenge winters in Canada. Om te voorkomen dat men bij zware sneeuwval het huis niet meer in of uit kan, ligt de ingang van het huis hoger en is er vaak een afdakje boven de voordeur.

Dit strenge klimaat was ook van invloed op begrafenis:

In de winter als de grond bevroren is, kunnen overledenen niet worden begraven. Daarom zijn op begraafplaatsen gebouwtjes waar de lijkkasten tijdelijk bewaard worden.

Rondom overlijden waren er nog meer bijzonderheden:

Bij het overlijden van iemand komt er in Canada in plaats van een overlijdensadvertentie een artikel in de krant.

Als iemand overleden is, brengen de burens uit de wijde omtrek (zelfs 1 uur rijden) eten voor de familie van de overledene: warm eten plus nagerecht. Het eten wordt zo klaar gemaakt dat het in de diepvries bewaard kan worden.

Gezien de uitgestrektheid van het land werd er anders tegen afstand aangekeken:

Vanwege de grote afstanden worden de kinderen in Canada met de schoolbus opgehaald en 's avonds ook weer thuis gebracht.

Ze gaan naar de markt om hun biologische groenten te verkopen. Afhankelijk van de markt die ze bezoeken, is dat enkele reis 1½ of 3 uur rijden.

Deze uitgestrektheid maakte dat emigranten die in Nederland op vakantie kwamen een ander begrip van ruimte hadden:

Toen zijn broer hier op vakantie was, zei hij: "Is dat de Zuid-Willemsvaart? Dat slootje?"

Enkele gewoonten van Nederlandse emigranten waren goed herkenbaar:

Je kunt goed zien waar Nederlanders wonen. Die hebben gordijnen voor het raam en hebben bloemen, een molentje of een melkbus in de tuin staan.

CORRY BOMBEECK
EVELINE VAN DER LINDEN

Tuin van Toon van Gogh in Canada.

Joost Manders eerste Mierlose emigrant

Uit lijsten die gemeenten vanaf 1848 jaarlijks moesten opstellen komt Joost Manders naar voren als 'landverhuizer'. Voor zover bekend was hij de eerste die uit Mierlo vertrok. Hij ging in 1849 naar Little Chute in Noord-Amerika. Verschillende leden van de familie Manders gingen naar de Verenigde Staten.

Joost was 57 jaar, 'bouwman' van beroep, rooms-katholiek en behoorde tot de klasse der 'mingegoeden'. Er werden in de lijsten drie klassen onderscheiden: welgegoeden, mingegoeden en behoeftigen. Hij vertrok met vijf kinderen. Als reden van vertrek werd genoemd 'verbetering van zijn bestaan'.

In 1850 vertrokken zijn zonen Hendrikus en Johannes Manders eveneens naar Noord-Amerika. Hendrik was 27 jaar oud en Johannes 25 jaar. Beiden waren bouwman van beroep, rooms-katholiek en behoorden tot de klasse der 'mingegoeden'. Als reden van

vertrek werd genoemd 'om betere middelen van bestaan te vinden'.

Joost Manders trouwde in 1821 op 28-jarige leeftijd met Theodora van Eikendonk die toen 22 jaar was. Uit dit huwelijk werden elf kinderen geboren: negen zoons en twee dochters. Een van de zoons overleed toen hij nauwelijks een maand oud was. Het jongste kind zag op 8 september 1842 het levenslicht. Enkele dagen daarna overleed de moeder. Zeven jaar later vertrok Joost Manders met zeven kinderen (Josephus, Josina, Adrianus, Joannes, Antonius, Josephus, Maria) naar Noord-Amerika. De drie oudste zoons bleven achter. Twee van hen - Hendrik en Johannes - besloten om net als hun vader naar Noord-Amerika te reizen. De oudste zoon Godefridus bleef in Nederland.

Het lijkt erop dat de familie Manders zich niet in Little Chute maar in Buffalo in de staat New York vlakbij de grens met Canada vestigde. Joost overleed daar namelijk begin 1851. Een maand daarna stierf daar ook zijn zoon Josephus op 11-jarige leeftijd. Anderhalf jaar later kwam Adrianus op 19-jarige leeftijd bij een bootongeluk in Buffalo om het leven.

Josina Manders met haar man en kinderen.

Pastors From 1869-1990

Rev. Wm. Verboort
1869-1875

Rev. Wm. Takken
1875-1876

Rev. Anthony Grotel
1876-1881

Rev. Wm De Kolver
1881-1882

Rev. John Verstegen
1882-1904

Rev. Wm. Van Roosmalen
1904-1925

Overzicht van paters werkzaam in De Pere.

Hendrik Manders trouwde in 1853 op 29-jarige leeftijd met Wilhelmina Grodendorp voor de kerk te Hamburg in de staat New York. Zijn vrouw werd geboren te Alten, Nederland. Josina trouwde in 1852 op 22-jarige leeftijd in Buffalo met Johannes (John) van der Heijden, 31 jaar oud, arbeider. Hij was afkomstig uit Nistelrode en was in 1850 naar Amerika vertrokken. Hij behoorde tot de klasse der behoeftigen. Josina en haar man verhuisden in 1857 naar de staat Wisconsin. Eerst naar Stiles en dan in 1870 naar De Pere. Hoe het de andere kinderen is vergaan, is niet bekend.

Hoe Joost naar Amerika reisde is niet duidelijk, van Hendrik en Johannes wel. Uit passagierslijsten van scheepvaartmaatschappijen blijkt dat zij in 1850

ris in Amerika. Van 1876 tot 1881 was hij pastoor in De Pere waar hij in 1882 stierf.

Twintigste eeuw

In de 19e eeuw waren degenen die Mierlo verlieten landbouwers, aan het begin van de 20e eeuw ging het ook om andere beroepen en kwamen ook andere landen dan de Verenigde Staten in beeld.

In de 'Staat der landverhuizingen naar andere landen' van de gemeente Mierlo staat dat Joannes Terken en Petrus Roelans in 1920 naar het buitenland vertrokken. Joannes was toen 23 jaar oud, rooms-katholiek, van beroep huisschilder en behoorde tot de klasse der 'welgestelden'. Hij gaf als land van bestemming Australië aan. In de kolom 'vermoedelijke redenen van vertrek' stond vermeld 'werkzoekend'.

In de krant Zuid-Willemsvaart staat in de rubriek 'Ingekomen en vertrokken personen' uit Helmond dat magazijnmeester Petrus Constantinus Roelands in de week van 12-19 december 1919 met zijn gezin naar Mierlo vertrok. In het jaar daarop verliet hij Mierlo en vertrok met zijn vrouw Johanna Henrica Rijtven en hun dochterje Barbara naar Canada. Hij was 31 jaar oud, rooms-katholiek en behoorde evenals Terken tot de klasse der 'welgestelden'. Als vermoedelijke reden van vertrek wordt 'dienstbetrekking' genoemd.

Christiaan van Bree vertrok in 1926 naar Canada. Voor zover bekend was hij de laatste die voor de Tweede Wereldoorlog vanuit Mierlo emigreerde.

Na de Tweede Wereldoorlog kwam de emigratie pas weer op gang. Gingen in de voorafgaande periodes de Mierlose landverhuizers naar de Verenigde Staten, Canada en Australië, nu vestigden zich ook Mierlonaren in Nieuw-Zeeland. Canada en Australië waren echter favoriet.

Onderzoek wijst uit dat tussen 1955 en 1963 23 personen uit Mierlo naar de Verenigde Staten emi-

Kerkje de Pere in Wisconsin in de Verenigde Staten.

deel uitmaakten van de groep van 200 landverhuizers die met kapelaan Gerard van den Heuvel uit Boekel naar Little Chute in Wisconsin vertrokken.

Antonius van Grootel, in 1825 in Mierlo geboren, kwam in 1869 in Amerika aan. Hij was in 1857 tot priester gewijd in het klooster der Capucijnen te Velp. De Capucijnen plachten een kloosternaam aan te nemen met als achternaam de plaats van herkomst. De kloosternaam voor Antonius van Grootel luidde Arsenius van Mierlo. Hij werkte als missiona-

Hij was aangenaam aan God en aan de menschen
en zijne gedachtenis is gezegend.

Eccl. 1. XLV. 1.

BID VOOR DE ZIEL

VAN ZAIGER

DEN WELEERWAARDEN MISSIONARIS

ANTONIUS VAN GROOTEL,

geboren in 1825 te Mierlo, Prov. n. Brabant, Ne-
derland; Priester gewijd door Mgr. Cajetanus
Carli in 't klooster der Capucienen te Velp, in
't jaar 1857; landt aan America in 1860; stierf in
De Pere, Wis., den 9. Januari, 1882.

Wij moeten ons wachten van wijn om voor-
zichtig te zijn volgens het vleesch; maar wij be-
hooren eenvoudig, ootmoedig en zuiver te wezen.

S. FRANCISCUS, ASSIS.

Hoe schoon zijn de wegen, hoe heerlijk zijn de
voetstappen van hen die het Evangelie, dat is de
leering van vrede en geluk, verkondigen!

ROM. X. V. 15.

O Maria! hoe gelukkig zijn zij die Uwen Naam
beminnen, zij zullen niet vreezen in het uur van
hunnen dood.

H. BONAV.

Mijn Jesus barmhartigheid.

(100 DAGEN ATLAAT.)

(STANDAARD stuk, De Pere, Wis.)

greerden en 24 personen naar Canada. Onder Mierlonaren kwam regelmatig 'kettigmigratie' voor. Enkele voorbeelden kunnen dit illustreren. Maria van der Zanden (geboren 1906) emigreerde met haar man Marinus Aarts en hun zeven kinderen in 1947 naar Nieuw-Zeeland. Zij stuurde enthousiaste brieven naar de familie in Mierlo. Aangemoedigd door de verhalen van tante Maria vertrokken Anneke van der Zanden (geboren 1935) en haar man Jan van den Biggelaar in 1958 eveneens naar Nieuw-Zeeland. Wilma van der Zanden (geboren 1948) volgde met haar man Marinus van Houts in 1972 het voorbeeld van haar zus.

In 1952 emigreerde de oudste zoon (geboren 1924) van de familie Van Lieshout (acht zoons en zes dochters) uit Mierlo-Hout naar Canada. Nadat hij vertrokken was, ging elk jaar daarna weer een andere zoon. Toen het aan het einde van de jaren vijftig slecht ging in de bouw in Nederland, was net een van de zoons uit Canada op vakantie in Nederland. Hij spoorde zijn ouders aan om ook naar Canada te komen, want hij had daar een goedlopend bedrijf: een betoncentrale. De ouders vertrokken met vijf dochters en de jongste zoon. De oudste dochter hoefde niet mee, want zij was ouder dan 21 jaar.

Vader en moeder Van Lieshout stappen samen met vijf dochters en een zoon in het vliegtuig naar Canada.

BESTUUR

Voorzitter	Theo de Groof 0492-662258
Vice-Voorzitter	Peter van den Berk 0492-317920
Secretaris	Annie Berkers - Romonesco 0492-664118
Penningmeester	Hans Verhees 0492-663219
Lid	Hans van Sleeuwen 0492-662916
Lid	Marij Damen - van der Aa 0492-662571
Lid / Notulist	Rinie Weijts 0492-662758
E-mail	info@heemkundekringmyerle.nl
Website	www.heemkundekringmyerle.nl

COLOFON

Eindredactie	Peter van Vlerken
Vormgeving	Pim van Deursen
Redactieadres	Annie Berkers - Romonesco Burg. van Lokvenstraat 135 5731 LT Mierlo
E-mail	Annie.Berkers@onsbrabantnet.nl
Drukker	Editoo B.V. te Arnhem

Indien onbestelbaar:
HKM, van Lokvenstraat 135, 5731 LT Mierlo

Heemkundekring Myerle

Heemkundekring Myerle is opgericht op 7 juni 1984 vanuit en voor de gemeenschap van de oude heerlijkheid Mierlo, 't Hout en Broek in het algemeen en van en voor haar leden in het bijzonder.

Wij willen in brede kring belangstelling wekken voor plaats en streek door leden en belangstellenden te betrekken bij historisch en archeologisch interessante projecten. Hiertoe organiseren we activiteiten die heemkunde dichterbij de mensen brengt. Hierbij steunen we op de gemeenschap en leden en zorgen voor hun actieve bijdrage.

Verder onderzoeken en bestuderen we verschillende aspecten die tot het begrip heemkunde behoren en doen daarvan verslag in woord, beeld en geschrift.

Wij verlenen medewerking aan het veiligstellen van heemkundig belangrijke terreinen, voorwerpen en zaken in de meest uitgebreide zin. Wij zullen hiervan door middel van publicaties, lezingen en exposities verslag doen aan de gemeenschap van Mierlo en Mierlo-Hout en dragen zo bij aan het behoud van het culturele erfgoed.

(uit de missie van HKM)

U bent welkom: donderdagavond van 20.00 - 22.00 in het Oude Raadhuis van Mierlo
www.heemkundekringmyerle.nl